

גליון

יד

(קסד)

מזאונים

טבוטון לספרות, לבקורות ולדברי אמות

יוצא על-ידי אגודת הסופרים העברים בארץ-ישראל

התוכן

א. השעה:

1. על פרס לספרות

2. "מדת אנוש"

ב. גלגל שיר

ג. מתוך פחד ספור

ד. רשימות

ה. שיח סתרים שיר

ו. הציונות כפולניה רשמי-מסע, ג'

ז. איפה נקבר רמח'ל?

ח. מבלי אל כלי הד העתונות

ט. רשימות: המוסיקאי א. מ. ברנשטיין

י. קול קוראים: גם לי גם לך לא יהיה?

יא. בקורת ספרים: לתלמוד דברי-הימים

יב. בעולם הספרות. האמות והתרבות

יג. ספרים שנתקבלו במערכת

יד. פיליטון: שיחה עם שילוק

י. פ.

פ. ל.

ד. שמעוטובין

ראובן ואלינרוד

ד. שמטרלינג

יעקב מופליביץ

א. דרויאנוב

אברהם יערי

***

מ. ש. נשורין

גור

ד. שמוק

הרבט אוילנברג

פרס לחותמי "הארץ" וקוראיו

<p>מחיר המודעות</p> <p>עמוד שלם - 5 לא"י; חצי עמוד - 2,750 לא"י; רבע עמוד - 1,500 לא"י; 1/4 עמוד - 800 מ.ג. 1/8 עמוד - 500 מא"י.</p> <p>למודעות קבועות - הנחה מהמחירים הנ"ל לפי ההסכם עם ההנהלה</p> <p>המערכת אינה אחראית לתוכן המודעות ומגוננת</p>	<p>מחיר החתימה</p> <p>בארץ-ישראל:</p> <p>לשנה 1 לא"י; לחצי שנה 500 מא"י</p> <p>בחוק-לארץ:</p> <p>לשנה 6 דולרים; לחצי שנה 3 דולרים</p> <p>מחיר גליון בודד -</p> <p>בארץ-ישראל 20 מא"י; בחו"ל 12 סנט</p>
---	--

וגם את היודעים עברית—עשו וגדלו וחנכו לנו בית-הספר העברי והתנועה העברית שבגולה.

ומה שחרם?

אומרים להם ברבים: שקילו סיבותייכו ושדיא אחזרתי. אתם ומפעלכם ענפים יבשים; כל הגדולים שאתם גדלתם ומגדלים זרים לנו לא פחות מאחיהם שנשבו לבין הגויים; הגאולה שאתם מביאים להם גאולה מזויפת היא וסיפה — שמד, רק שמד. תאמרו: לא יאמן כי יסופר. אל נא תאמרו כך: הנה דברים כתובים שחור על גבי לבן...

(סוף הפרק — שבוע הבא)

איפה נקבר רמח"ד?

מאת אברהם יערי

מיום שעשיתי את רבי משה חיים לוצאטו בעמרת, אבי הספרות העברית החדשה, חדלו להתעסק בו. כמשך שלשה דורות העתיקו הביאוגרפים שלו זה מזה ועל דעת איש מהם לא עלה לבדוק את נופי המקורות; רובי שיריו של רמח"ל היו שפונים וטמונים ועין לא ראתה אותם. לשמחתנו ניכר שני לטובה בזה בשנים האחרונות: התחילו לעורר שאלות שונות ביצירת רמח"ל, הוציאו ממטמוני כתביהיד דפים יקרי-מציאות רבים משיריו, ואחרון-אחרון — נכתבה ביאוגרפיה חדשה המבוססת בעיקר על אגרות רמח"ל ובני-דורו, הנמצאים בכתבי-יד. שמעון נינצבורג, מחבר הביאוגרפיה הזאת (לפי שעה באנגלית בתוספת הכתחה, שתצא לאור בקרוב גם בעברית) מבטיח להוציא לאור גם את האגרות הללו.

אחת השאלות בתולדות רמח"ל, שלא נתבררו עד כה, היא מקום קבורתו. רק קפ"ו שנה עברו משנת מותו של רמח"ל וידוע שהוא בילה את שנותיו האחרונות בארץ-ישראל ובה מת, ואף-על-פי כן לא ידע איש את קבורתו. הביאוגרפים כולם כותבים, שנקבר בטבריה, וכולם הולכים בזה אחרי הביאוגרף הראשון שלו, רבי מרדכי שמואל גירונדי (כרם חמד, חלק שני, ע' 61-62), גירונדי עצמו ביסס את ידיעתו זו על מכתב של רבני טבריה, שהעתיק מכתבי-יד, ונעתיק כאן את המכתב הזה ככתבו וכלשונו:

"בת קול יוצאת מטבריא, מכרות ואומרת על הירים אשא בכי ונהי איכה ישבה בדר. הצור תמים פעלו, כי כל דרכיו משפט, אל אמנה ואין עול, צדיק וישר הוא. שמעו שמים והאזינו ארץ, כי הרב הכולל, המקובל האלהי, רכב ישראל ופרשיו, אור שהיה בישראל, בוצינא קדישא, מרנא ורכנא כמוהר"ר משה חיים לוצאטו, נפטר הוא וכל בני ביתו במנפה לפני ה' בכ"ז אייר בעיר אקיא סמוך לטבריא ונקבר בטבריא אצל רבי עקיבא ע"ה, אשרי חלקו בעוה"ז ובעוה"ב ואוי לנו כי נפל (!) עמרת ראשינו. צאו וראו כמה גדול היה זכותו של הצדיק הזה, כי היתה מן הנמנעות בדבר דלא אפשר שהיה יכול לילך בארעא קדישא, אבל הקב"ה, שמסבב סביבות, לקחו על כנפי נשרים והביאו בארצו הקדושה, ארץ הצבי 'תוביב', אצל רבי עקיבא ונפטר בכ"ז לחדש אייר. לכן הזהרו לעשות הספד גדול, כי אבל כבד זה לנו גדול, השריפה אשר שרף ה', כי תורת אמת היתה בפיהו ועולה לא נמצא בשפתיו, ורבים השיב מעון, לא קם עוד בישראל כמשיה ועתה אין בדינו כי אם לצדק את הדין ולומר ברוך דיין אמת, צדיק הוא וצדיק דינו. ויהי רצון שבע"ה יהיה חלק במחיצתו הקדושה אכירי."

אף-על-פי שדברים אחרים במכתב זה מעוררים חשד באמתותו האמינו בכל-זאת כל הביאוגרפים בדבריו, באין לנו מקור אחר. והנה

ואיבת, אומר הקדוש ברוך-הוא: ודלוגו עלי אהבה. אהבה ולא בזוי. בזוי מסור ומרחיק, אהבה מכנסת ומקרבת, ואלו אנו לכנס ולקרב צריכים, כי רב הוא עד כדי אימה ופחד מספר מפוזרינו ומרוחקינו. לנו חשובה עברית מרוסקה וגרועה—מפולנית שלמה וטובה. מעברית גרועה אפשר לו לאדם מישראל שיעלה ויבוא במשך דור-דורות לידי עברית טובה; מפולנית טובה לא יגיע לידי עברית בכלל, או לכל היותר, אם תנוח עליו הרוח, יגיע לידי עברית גרועה. ואמנם זהו מקרם של הילד והילדה, ה-חור והבחורה, שלנו בגולה. לדתם היתה אם בפולנית או בלשון זרה אחרת, ואם ביודית, איתה נחלו מפי אב ואם בבית ואותה ספגו מפי חברים וחברות ברחוב. ועכשיו, כשנחה עליהם הרוח להכנס לבית-הספר העברי, או שנחה הרוח על אבותיהם להכניסם לבית-הספר העברי — כיצד יצויר הדבר, שיגיעו בטיסה אחת לכלל עברית טובה? או שמא עשרה-ריסר שנים, ואפילו דור אחד שלם של קיום בית-ספר, לא בגדר טיסה אחת הם לגבי הקניית לשון טובה? בית-הספר העברי שבארץ-ישראל יוכיח. הלה כבר מלאו לו יותר מארבעים שנה, ומידו היה לנו הפלא הגדול שלא ידענו דוגמתו בכל ארבעים יובלות-הגלות: ילד כי יולד לנו בארץ והיתה צוחת-מלולו הראשונה עברית, ואף-על-פי כן עדיין לא למד גם בית-ספרנו זה להקנות לחניכיו עברית, אשר יאמר עליה בפה מלא, כי טובה היא. כיצד אפשר, אפוא, לבוא בטרוניא עם בית-הספר העברי של הגולה, שבכורו הוא כבן חמש-עשרה וצעירו כבן שתיים-שלש, ולטעון עליו, מפני מה אין הוא יודע עדיין להקנות לחניכיו את העברית הטובה, אשר אנו מבקשים? ואל נא תשכח גם "קטנה" זו, בית-הספר העברי שבארץ הרחוב והסביבה כבר מסייעים אותו, לכל-הפחות במקצת, ואלו בית-הספר העברי שבגולה הרחוב והסביבה נלחמים בו ומלחמתם לא יחדלו עד העולם.

וצריך אני לחזור ולהדגיש גם כאן מה שכבר הדגשתי לעיל פעמים: אמנם אמת הדבר, שבית-הספר העברי שבגולה והתנועה העברית שם בכלל טעונים הרבה תקונים, כדי שמהם תצא עברית הגונה, אבל אמת היא גם זו, שבמאת אלף העבריים, שהם העמידו כבר בפולניה, יש לא רק מביני-עברית ומדברי-עברית, אלא גם יודעי-עברית. מעטים הם, אבל ישנם. תמינהי, אם בין תלמידי גימנסיה של גויים יש בוגרים היודעים לשונם שלהם הרבה יותר משיודעים את הלשון העברית בוגרי הגימנזיה, תרבותי בנינסק, שהוציאו את המחברת, גדולי-תרבות לכבוד בואו של ביאליק לפולניה*). והגימנסיות העבריות אשר ראיתי בוילנה ובניאלוסטוק ובגורדנה מעיד אני עליהן שלא פחותות הן בערך מחברתן הסינסקאית.—את העברית של חברי, השומר הצעיר אין לשבח בדרך כלל, ואולם בואו וראו אם לא עברית קלסית יודע לכתוב חברים בעל פרקי "היער" ומנהגי הסיירים" בספר הצופיות**). ומי יודע כמה יש עוד כמותו ב"השומר הצעיר", שנעשה אחד מקנאיה של התנועה העברית בגולה, כשם שאין גם יודע, כמה יש נשים צעירות כאותה אשה צעירה, שהתוכחה עמי במרכז העברי על שם הד"ר שמחוני בלודו בשעה שהרציתי שם על פסיכולוגיה של לשון. ועוד ועוד ישנם בוגרים וכיגרות, צעירים וצעירות יודעי-עברית, והם הם באמת, הנצנים העליונים של מביני-העברית ומדברי-העברית בגולה.

את כל החיל הזה—את המבינים עברית ואת המדברים עברית

(*) סינסק, מרחשון תרצ"ב.

(**) ווארשה תרצ"א, עמ' 75 ואילך, 112 ואילך.

פרנקווינידים 2) ואל ידידיו באמסטרדם בחדש תמוז תקי"ד. מכיון שזו האגרת היחידה של רמח"ל מארץ-ישראל שהגיעה לידנו, נעתיקה כאן בשלמות:

„אהובי ורעי, בחורי חמד, אהובים וברורים, ולהם שם בנבורים נר"ו, וזאת אות אהבה עדות לאשר אהבתכם על לוח לבי כתובה בעט ברול, בצפון שמי. אשר על כן לא אהדל מפרום עליכם שלומותי גם כי מרחוק. אמנם הנה עת קציר העת, כי אין הזמן נוחן לכל אלומות האגרות אשר צריך אנכי אלם, אך בזמן אחר אשר ירבה הפנאי וימעט העסק, אשתדל להאריך ונמצאתי עתה לזה לפרוע לאחר זמן, ואתם כשוב לבכם קבלו את המועט כמרוכה והיה זה שלום חלקכם ונחלתכם לאורך ימים אכיר. אוהב טהור לב משה היים לוצאטו. עכו, יום א', כ"ב לחדש, תמוז תקי"ד (הועתק מכתביד על ידי ניצבורג בספרו, ע"י 71, הערה 158).

זה כל מה שידוע לנו על רמח"ל בא"י באופן ישר 8), ומכאן אנו למדים, שלמצער בשנה הראשונה לבואו ארצה ישב רמח"ל ישיבת קבע בעכו. שהוא גם מת בעכו—אנו יודעים ממקור אחר, חוץ ממכתב רבני טבריה הנ"ל. כך כותב נירנדי בספרו „תולדות גדולי ישראל ונאוני איטליאה" (ע"י 231): „ואני שמעתי מפי כמודריר שלמה דוד מהוקנים נר"ו מיץ בקיק לונג, שבהיותו בפאריז סיפר איש נאמן שרב גדול וחסי' כש"ח מוהר"ר מלאכי העיד לו, שנמצא בעכו כשנפטר לוצאטו, ששימשו איזה ימים קודם פטירתו ומצאו ענו מאד, ובשביל זה טרח עצמו להוליכו לקברו בארץ ישראל זיע"א.

היוצא לנו מכל זה, שרמח"ל ישב בעכו ובה מת, וכידוע מנהג יהודי עכו מאז ועד היום הזה, שלא לקבור את מתיהם בעכו-נופא (כי עכו נכבשה על-ידי עולי מצרים ולא נכבשה על-ידי עולי בבל, וקיימא לן „קרושה ראשונה קרשה לשעתה ולא קרשה לעתיד לבוא", ולענייניקרושה רבים נחשבת עכו לחיול), אלא בכפריוסף, שהיה פעם הישוב היהודי הסמוך ביותר. כך היו נוהגים גם בשעת מנפה, ועל זה מעיד רבי יוסף סופר בספרו „עדות ביהוסף" (פראנקפורט, תקניח), שבקר את כפריוסף בשנות תכ"ח — תקכ"ב, היינו, לערך חמש-עשרה שנה אחרי מות רמח"ל, שבשעת בקורו בעכו פרצה מנפה והיו נושאים את המתים שעה וחצי מעכו וקוברים ב, יוסף. וכך נהגו גם עם רמח"ל. וזה מבאר את עדותו של ר' מלאכי, האומר „טרח עצמו להוליכו לקברו בארץ-ישראל" סתם ואינו פורש בשם מקום, כי המקום הקרוב ביותר בארץ-ישראל היה כפריוסף, ושם קברו כמנהג. זה מתאים לנמרי לאגרת-השדיר מכפריוסף, שבו נמנה קבר רמח"ל בין קברי הכפר, והרי האגרת נכתבה רק שנה אחרי מות רמח"ל ובמילתא דעבידי לאינלווי לא משקרי אינשי. גם לא היה להם שום ענין בזה, כי מספר קבריהצדיקים בכפריוסף היה גדול גם בלארעה, וכיניהם מפורסמים (חלק רב מהם אנדיים).

מדוע התישב רמח"ל בעכו ולא הלך לטבריה או לצפת? על זה אין להשיב בכבוד, אולם אפשר לשער את הסיבה. שנות שבתו

(2) תלמידו זה מספיד את רמח"ל בהקדמת ספרו של רמח"ל „דרך חכמה" (אמסטרדם, תקמ"ג), ושם הוא כותב סתם „נשפתו יצאן בפהרה בארץ הקדושה".

(3) על זה אפשר להוסיף את השיר על חמי טבריא, שנתפרסם ב„המגיד", שנה ס"ו, גליון 21, והוא מיוחס לרמח"ל. אולם כבר הוכח, שהשיר הוז מוזף הוא ואינו לרמח"ל (עיי' מה שכתבתי על זה ב„קריית ספר" שנה ח', ע' 202).

אלו הן עובדות היסטוריות, וכמובן שהרשות בידי משורר או סופר בעל כות הדמיון לתאר לו את חיי רמח"ל בארץ כיד דמיונו הטובה עליו. תאור שירי-דמיוני כזה אנו מוצאים בספרו של שלום שמרייט: „בעלות השחר", ע' 15—23, בשם „רמח"ל בארץ-ישראל".

בשנים האחרונות פרסם א. דיינארד (בספרו „שבלים בודדות") ואחריו יצחק ריבקינד (רשומות, כרך ד', ע' 336) אגרות-שדיר הנוגעות לחדוש הישוב העברי בכפריוסף, ובאגרת אחת שניתנה לשדיר רבי שלמה עבאדי, אחד ממחדשי הישוב בכפריוסף, נמנה, בין קבריהקדושים השונים בכפריוסף, גם קבר רמח"ל 1). האגרת נכתבה באלול תקי"ו, היינו שנה וארבעה חדשים אחרי מות רמח"ל.

זהו המקור השני, ועל-פיו לא נקבר רמח"ל בטבריה, כ"י"אם בכפר יוסף, לכאורה שני מקורות הם. הסותרים זה את זה ואין בידנו להכריע, אולם מציאת המקור השני הוה הביאתני לבדוק את המקור הראשון והגעתי לכלל מסקנה, שמקור זה אינו אמת. היינו, שהאגרת לא נכתבה כלל בטבריה, כ"י"אם באירופה. על-ידי אחד מתלמידיו רמח"ל, ואלו הן הוכחותי בקצרה:

א) באגרת כתוב: „בעיר אק"א סמוך לטבריא". רבני טבריה לא היו כותבים „אק"א, כ"י"אם „עכו", שהיתה ידועה להם היטב, כי עכו היתה אז הנמל הצפוני העיקרי בארץ ודרכו באו כל העולים לצפת ולטבריה, לא כן איש אירופאי, שעשה לו טרנסקריפציה מהשם הלועזי של העיר. ב) רבני טבריה, או כל מי שדר בא"י, לא היה כותב „אק"א סמוך לטבריא", שהרי ידוע שאין עכו סמוכה לטבריה כלל, ורחב כל ארץ-ישראל מפרד ביניהן. ג) אין להניח, שבשעת מנפה יעבירו ניגף לרוחב כל הארץ. בשני הדברים האחרונים הרגישו גם יוסט ואחריו טרסקי, שכתבו את תולדות רמח"ל, והם רצו ליישב, שאין הכונה לעכו, כ"י"אם לאיזה מקום סמוך לטבריה ו„אק"א שמו. אולם ראשית, אין מקום כזה במציאות בסביבות טבריה, ולא ידוע לנו ישוב יהודי כזה, ושנית, חי ומת רמח"ל בעכו, כמו שנראה עוד ממקומות אחרים. ד) כל נוסח המכתב מראה על הערצה והפלגה יתרה, שרק תלמיד ומעריץ יכול היה להביעה, ובנראה, מכון היה נוסח זה כלפי הרבנים החולקים על רמח"ל. ה) אילו נקבר רמח"ל בטבריה, שלא פסק בה הישוב היהודי מאז, הא"ך אין הקבר ידוע כלל, ובפרט אם פטירתו עשתה רושם כזה על רבני טבריה. לא כן אם נקבר בכפר יוסף, ששם פסק הישוב היהודי זה כבר. ו) אילו היה לו לרמח"ל מעריצים כאלה בטבריה, מדוע לא התיישב בה, כ"י"אם ישב בעכו כל שנות היותו בארץ, כמו שנראה להלן.

ומכיון שידוע לנו רק מעט על בואו של רמח"ל לארץ ושבתו בה מן הראוי להביא כאן את כל התעודות הידועות לנו. ראשית—על זמן בואו לארץ. בשנת תקי"ג היה עוד באמסטרדם והדפיס שם את „לישרים תהלה" לכבוד החתן יעקב דינאוויש וכלתו רחל דא וויינא. ביום ח' אייר תקי"ד כותב אליו לארץ-ישראל רבי יעקב חוק מפאדובה בשם כל חברי בית-מדרשו, ובאגרתו הוא מזכיר, שכבר קבלו אגרת מרמח"ל, הרי שרמח"ל עלה לארץ בסוף שנת תקי"ג או בראשית שנת תקי"ד. תלמידו הנ"ל כותב לו: „קם לבבנו בקרבנו בשמענו, שגם כי האריך טרחא מלא ה' מאויי לבו הטהור והביאו אל ארץ הקדושה ברוחה והצלחה, מה טוב חלקו ומה נעים גורלו לעבוד את ה' בטהרה וללכת בדרך ישרה. אשרי מי שזכה לנטוע שם משכן שלו וכבר הגיעו אלינו מכתביו הנחמדים, הערבים עלינו מפז ומפנינו, ע"י הגביר המפואר כמח"ר שלמה. ראקה נר"ו ושמת לבנו ויגיל כבודנו כאשר שמענו את טיב מצבו ובריאותו, כן ירבה וכן יפרץ כל הימים." (האגרת נתפרסמה ע"י אלמנצי בקברם חמדי, חלק שלישי, ע' 168, הערה 129). אגרת רמח"ל הראשונה אליהם, הנזכרת כאן, לא נשתמרה בידנו. לעומת זה נשתמרה בידנו אגרת קצרה שכתב רמח"ל אל תלמידו דוד

(1) חקירה היסטורית מפורטת על הישוב העברי בכפריוסף, ראה בן-צב"י, לתולדות הישוב היהודי בכפר יוסף, ציון, ספר א', וגם בספרו „שאר ישוב".

אח, פרשי חופש הרעותי האכה-ידענעם! ואולם לא רק הם -

במצב זה אשמה במדה רבה ההסתדרות הציונית, כי לא עמדה על הערך התנוכי הרב השפוך-סמון במלחמת גבורים של הגוער היהודי וסבלו השמשוני ב"עוון" הציוניות ושמירת קניני התרבות העברית ברוסיה הסובייטית ולא השתמשה בו כדי לחנך את הדור החדש בציוניות ברות גבורה ומסירות נפש לשאיפותינו. האמנם יודעת הגולה העברית גבורה גדולה מזו?

והחטא הוא כפול ומכופל:

אנשים חשובים, היושבים במזרח הסתדרות ציוניות ומסודות יהודיים שונים, חוזרים מכורו ברוסיה ומביאים באמתחתם ידיעות אחרונות רשמיות ו"נכונות": הממשלה הסובייטית אינה רודפת את הציוניות והתרבות העברית, אין היא אוסרת ושולחת לארץ הגזירה בעוון זה כל עיקר, אלא היא נלחמת בקונטרסיו ובלוציונרים שיש ביניהם גם ציונים ותובכי שפת-עבר. את ה"אמת ברוסיה" הוואת מפיעים האנשים הנכבדים האלה תחלה מתוך סתם בערות וחוסר ידיעה יסודית בכל הנוגע ליהדות ולציוניות בס. ס. ר. ולפי האינפורמציה של פקיד רשמי או ייבסק נאמן. אחר-כך מתוך הרגל ולבסוף, "להכעיס" - ומי יודע, אם לא למעלה מזו!

לשרות האנשים האלה עומדת עתונות יהודית, ואפילו ציונית, שלא פרסמה עדיין אף אות אחת מכל החומר הרב על הרדיפות והנגישות שהעמד לרשותה, ולעומת זאת היא קובעת מקום כבוד לראובן בריינין ואתרים, הכותבים על מצב היהדות והציוניות ברוסיה הסובייטית סאמרים שכפרת ארכס כן גם מדה השקר שבה, בפרפראות האלו מפטמים את הקוראים ומנישים להם, "אמת מהורה ואובייקטיבית על הציונות הגרדפת" וקהל הקוראים פקבל, כמובן, את הדברים כחורה מסיני...

מלבד העתונות העברית, וביחוד זו אשר בארץ-ישראל, עומדת רובה של העתונות היהודית (והציונית בכלל) על דם אסירי ציון ונאמני התרבות העברית - ושותקת. על ההשתקה הזאת מנצחים גם שליחי סוכנות-ידיעות יהודית (הנתמכת גם ע"י ההסתדרות הציונית) הידועים יפה ב"ישראל" האינפורמציוני, והעתונות הנ"ל מכרכרת לפי חלילם של האדונים האלה, מכרכרת על גופות אחינו הנענים! לקול אסירי-ציון, שאינו פוסק לקרוא לעזרתנו ולמצפוננו העברי והאנושי, עלינו לפתוח במלחמה כלפי כל המשתקים מבפנים, המשתקים מדעת או שלא מדעת, עלינו להחריד את מנוחת השאננים בציון והבוטחים בחררי מערכות העתונות היהודית והציונית, הסוגרים את אשנבי עולמנו לכל יחרור לתוכו קול אחינו הקוראים אלינו מן המצר והמצפים לתשובה,

הוא אשר אמרנו - -

מערכת ה"ידיעה רונדשווי", עתונה של ההסתדרות הציונית בגרמניה (המכריו, כמובן, במודעותיו, שהוא דן על חזיונות חיינו מתוך השקפה יהודית-לאומית וציונית), הביאה ב"השקפת העתונות" שלה (בגליון ס"ב, ג' אב ש. ז.) את תמצית מאמריו של פרופ' אופנהיימר ב"פויסה צייטונג" (עין ב"מכלי אל כלי" בגליון י"ב של "מאונים"). בתמצית זו מרכות בעיקר המערכת את דעותיו הידועות של הפרופיסור על הלשון העברית כלשון הוראה יחידה באוניברסיטה. במין הנאה אלמת היא מוציאה את כל הצמקים מתוך עונת-הנחות זו ומדגישה בפיווראותיות את דברי אופנהיימר בנוגע, "ללאומיות הנפרדות של הבנין היהודי בא"י המתבטאת באוניברסיטה על-ידי זה, שהלשון העברית היא שם לשון ההוראה היחידה, ושלא כדרכה במדור, השקפת העתונות" אין המערכת מוסיפה אף מלה להנתותיו של אופנהיימר. אין בפיה דבר, היינו נאמנים עלינו דברי הפרופיסור - וחלל כזה קראו וקדשו. - שתיקה כהודאה.

של רמח"ל בארץ-ישראל היו שנות חירום, החבור בין עכו ובין שאר חלקי הארץ לא היה קל ביותר, כי רוב ארץ הנליל היה אז תחת שלטון המורד השיך דאדיר אלעמר, שבשנות תק"א - תק"ה היה מרכז שלטוני בשפרעם, ואילו עכו היתה תחת שלטון טורקיה ולא נכבשה על-ידיו עד שנת תק"ט. המצב בארץ היה קשה ביותר. כך כותבים מחרשי הישוב היהודי בכפרי-יוסף בשנת תק"ז: "כי זה חמש שנים והרעב בקרב הארץ, איש בשר זרועו יאכלו ונהפכו כל פנים לירקון". בעכו, שהיתה עיר-נמל והיו בה קונסולים אירופאיים, היה המצב קשה פחות, עד שאנשי כפרי-יוסף באגרתם הנ"ל מתפארים בזה, שכפרם קרוב לעכו, שהיא, תחת ממשלת קונסולים של פרנקום היי של עכו. דבר זה עלול לבאר לנו את סיבת הדבר, שהשתקע רמח"ל בעכו; ואולי לא רצה ללכת לטבריה, שהיתה עיר של חכמים ורבנים, כדי שלא לעורר את המחלוקת הישנה וכדי שיוכל לישב בדרד במנוחה, מה ראו מחברי אגרת, "רבני טבריא", שלפי השערתנו היו מעריציו בחו"ל, לכתוב שנקבר בטבריה? אולי משום שכך דימו לעצמם, שרבים צריך להיות קבור על יד רבי עקיבא, והיה בעיניהם הדבר כמחויבה-מצואת, וביחוד מאחר שלא ידעו את הארץ ודימו להם שעכו סמוכה לטבריה, ואולי היתה כאן כוונה לשמש את שארית ההד של ההשנות שהשיגו רבני הדור על רמח"ל גימי בחרותו כפדובה, ולפיכך הם מדגישים ואומרים: "כי תורת אמת היתה בפיהו".

מן הראוי, שהבחורים המשושמים בארץ יתמסרו לחשיפת מצבות כפרי-יוסף ולהעתקתן (כית-הקברות שם נמצא, לפי עדותו של כ"צבי, במצב עלוב מאד), ואולי יעלה בידם לגלות את מצבת קבורתו של רבי משה חיים לוצאטו, שלא נודעה עד היום הנה.

מכלי אל כלי

(הד העתונות)

כלפי פנים

חברת "מגן" הנישה לנו בגליונה "קול אסירי ציון" (תל-אביב, כ"ג אב, ש. ז.) צרור-עלים נוסף מפנקס האימים, המספר על עניי אחים, נאמני התקומה העברית ותרבותה, ברוסיה הסובייטית. מדי פעם בפעם מועפים אל פתחינו שרפי-המכאובים האלה, ואנו, כאילו התרגלנו לכך, כאילו אין אנו מקשיבים שוב לבשורת-הזועות שטרפים אלה מביאים לנו. ומובנת מאד קובלנתו של א. ע. במאמרו, לגורל אסירי-נו" בגליון הנ"ל:

"פעמים הם הפטים און לקול הציוניות הרוסית, העולה ובוקע

מבתי-הסוהר וירכתי הגירוש. יתר על כן: מחבר, שבתונים ידועים רווח

ח ו ר צ ו ן להבנת הפצב האיום הזה. האדישות כלפי הציוניות

הגרדפת מקודה בדרך כלל בפסיכולוגיה קצרת ההישג מעין "רחוק

פהעין רחוק מהלכי. אבל יש ותמצא אדישים-לתיאבון מתוך בערות

פלילית, היא המביאה לידי תוסר ענין בחקירת המצב האמתי - עד

כמה שהדבר הוא בנגד האפשרות ברוסיה הסובייטית."

ה, יודעים ומכירים אנו יפה את "האדישים-לתיאבון" אלה,

היושבים בתוכנו, ומהם גם על גבינו, באין מחריר, את אלה אשר

שפתותיהם תטופנה מור על אמת ושלום, על חופש הרעות, הממללים

ראמות נגד אלמות ואנרוף; אולם בה בשעה ימלאו פיהם מים לשמע

ההתעללות האיומה והבלתי-פוסקת שמתעללים באחים שומרי גחלת

התקומה העברית בירכתי צפון. אין זאת, כי לגבי דידם אחים עברים,

בשרנו ודמנו, הם מחוץ לחוק האנושיות וחסד החופש. יודעים אנו יפה